

ALAN K. RODE: KERTÉSZ MIHÁLY. EGY FILMES ÉLET

Egy szorgos zseni

BÁRDOS JUDIT

A MAGYAR SZÁRMAZÁSÚ KERTÉSZ MIHÁLYT A VILÁG MICHAEL CURTIZKÉNT, ÉS ELSŐSORBAN A CASABLANCA RENDEZŐJEKÉNT ISMERI.

Rode Kertész-monográfiája nagyon részletesen ismerteti az életművet, a több mint kilencven film készülésének körülményeit, munkatársait, cselekményét. Jellemrajzot is ad: Kertészt elsősorban munkamániásként jellemzi, aki önmagát és munkatársait, színészeit nem kímélve, hihetetlen tempóban és mérhetetlen energiával, ambícióval dolgozott. Számára maga a filmkészítés volt a fontos, nem pedig bármilyen ideológiai vagy politikai cél szolgálata – akár Janovics Jenő kolozsvári stúdiójában, akár a Magyar Tanácsköztársaság idején, akár a bécsi Sascha-filmnél, akár Hollywoodban dolgozott. Filmjeit mindig a vizuális eszközök (kameratrükkök, áttűnések, a megvilágítás, a kamerakezelés, a tömegmozgatás) rendkívüli ki-

dolgozottsága, artisztikuma jellemezte. Hollywoodban is „művészi érzékenységgű európai rendező” maradt. A forgatókönyv szerepe annyi volt életében, hogy közepes forgatókönyvből is kihozta, amit csak profizmusával és vizuális tehetségével lehetett (így például rengeteg vígjátékot, western-t és krimi-t készített). Ha a forgatókönyv nagyon jó volt, akkor a film is remek lett. Nem ő választotta a forgatókönyvet, hanem a Warner Brothers munkatársaként (húszonhat évig az volt, több mint hetven filmet készített ott) azt filmesítette meg, amit kellett. Ha számára volt fontos egy téma, megfilmesítése lehetőségére éveket kellett várnia (*Noé bárkája*). A szerző beavatja az olvasót abba, hogyan zajlik Hollywoodban a filmek tömeges gyártása, milyen nagy a producer és a stúdióvezető befolyása, és milyen kicsi – a mi európai fogalmaink szerint – a rendezőé.

Amerika volt az az ország, „ami legmagasabb művészi ambícióim kiteljesítésével kecsegtetett”. 1926-ban készült Amerikában az első hangos rövidfilm, és ő 1927-ben már hangosfilmet rendezhetett a Warner Brothersnél (*A milliós fogadás*). A könyvet olvasva betekintést nyerünk a hangosfilmre váltás nehézségeire is. Meg kellett változtatni a dialógusírás módját, a vágást. A némafilm nemzetközi nyelve hirtelen véget ért, nagy sztárjai közül sokan elvesztették munkájukat. Még érdekesebb a színes filmre váltás folyamata. Míg Európában kb. harminc évig tartott ez (csak a hatvanas években vált általánossá), addig Amerikában folyamatosan kísérleteztek vele. Kertész már 1930-

tól kezelte a kétszalagos, majd a háromszalagos Technicolor-technológiát. Ekkoriban még el kellett készíteni az adott film fekete-fehér változatát is, hogy Európában is vetíthető legyen.

A szerző – kissé megmosolyogtató módon – elmagyarázza, ha már magyar és zsidó származású rendezőről van szó, hogy Budapest a Duna két partján terül el, hogy a magyar nyelv finnugor nyelv, és a budapesti zsidók asszimiláltak voltak, nem jiddisül beszéltek. De ezt meg lehet érteni, hiszen ez az angol nyelvű könyv nem magyarok számára íródott.

Amerikában sokáig nem vettek tudomást arról, ami a harmincas évek elejétől Németországban történt. Kertész például 1933-ban Berlinbe akarta küldeni a lányát, Max Reinhardtnál tanulni. (Kitty, szerencsére Athénbe, majd Londonba ment, majd vissza Amerikába.) A könyv Kertész magánéletének fő állomásait is leírja. Szó esik házasságairól, válásairól, gyermekeiről is, és Korda Sándorral mindvégig fenntartott barátságáról, kölcsönös szolidaritásukról. 1938-39-ben azonban megértették, mi zajlik Európában. Ekkor Kertész kihozatta Hollywoodba édesanyját, két fivérét. A húgát akkor nem sikerült. Húga férjét és két gyermekét megölték Auschwitzban. Ezután sikerült túlélő húgát is kihozatnia a Warner testvérek segítségével. Kertész korábban Amerikában is találkozott antiszemitizmussal. Egy ír-amerikai színésze „egyáltalán nem tűrte, hogy valaki megmondja neki, mit csináljon, pláne nem egy lovaglónadrágos magyar zsidó, aki törve beszélt az angolt.”

Amikor Pearl Harbour után az USA is belépett a háborúba, megváltozott a világpolitikai helyzet érzékelése. A Warner Brothers náciellenes propagandafilmeket készített, majd 1942-ben a *Casablancát*. Az ezt elemző fejezet a könyv legjobb része. Mennyi véletlenül múlt, hogy ez így sikerült! Az utolsó, repülőterei, ködös jelenet azért olyan rejtélyes, mert a forgatókönyvet folyton átírták, Humphrey Bogart és Ingrid Bergman a forgatás alatt még nem tudta, mit kell eljátszania. „Mi csak egy jó filmet akartunk csinálni. Egyikünk sem álmodott arról, hogy klasszikus lesz.”

NEMZETI FILMINTÉZET, 2021
FORDÍTOTTA: BABARCZY ESZTER

